

перекладаючи відповідальність на «особливі обставини», або самих депортованих.

Порівняння депортації 1944 року та окупації 2014 року дає змогу побачити імперську політику росії, спрямованої на утвердження контролю над Кримом і України через придушення національної ідентичності. Усвідомлення цих паралелей є важливим для історичної пам'яті, а й для формування сучасної державної політики України, заснованої на підтримці одного із корінних народів України – кримських татар та відновленні територіальної цілісності держави.

Руслан Галушка (Тернопіль)

ГЕНЕАЛОГІЯ ЯК ЗАСІБ ЗБЕРЕЖЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ ТА ІСТОРИЧНОЇ ПАМ'ЯТІ В УМОВАХ ВІЙНИ ЗА НЕЗАЛЕЖНІСТЬ УКРАЇНИ (2014–2025)

Після Революції Гідності, анексії Криму та початку російської агресії на Сході України звичне життя українців зазнає руйнування, перед нами постає новий світ – ті, кого ще вчора вважали партнерами, друзями чи навіть «братами», прийшли на нашу землю, щоб вбивати нас. Ці події спричинили глибоку колективну кризу ідентичності: значна частина країни «втратила», здавалося б, «рідні» мову та культуру. «Росіяни, – як зазначав Леонід Кучма, – бачать в українцях сільську рідню – симпатичну, співучу, з кумедною вимовою, яка лише трошки заблукала в цьому житті та дала задурити собі голову бандерівцям». Та, на жаль, варто додати, що так думали не тільки росіяни, а й достатньо українців вірили в цю радянсько-російську пропагандистську міфологію. Після 2014 року з'являється розуміння того, що росія – ворог, а от уявлення, хто ми – нема. Саме тому особливо актуальною стає потреба в пошуку нової ідентичності, чи радше в поверненні до своєї, істинно рідної.

Тімоті Снайдер називає російсько-українську війну колоніальною. Україна дуже потребує саме деколонізації. Традиційно деколонізація – це про здобуття незалежності від метрополії, хоч Україна її вже здобула у 1991 і продовжує захищати, вона довго залишалася у сфері російських інтересів, тому в такій ситуації говоримо про деколонізацію ментальну. Вишиванка та повернення до української мови – перші кроки, але ідентичність на глибшому ментальному рівні відновлюється через рефлексію, знання власної історії, роду, осмислення ролі предків, розуміння власного менталітету. На цьому етапі заглиблюємося в історію свого народу та шукаємо своє місце в ньому. Імперіалістичні системи СРСР та росії значно повпливали на те, щоб знищити історичну пам'ять українців, її тяглість, максимально спотворити нашу самоідентифікацію, обмеживши велику давню націю лише фольклором та землеробством.

Одним із засобів відновлення національної ідентичності та історичної пам'яті у постколоніальному суспільстві стає генеалогія. У цьому випадку генеалогію розглядаємо не стільки як спеціальну історичну дисципліну, скільки як практичний інструмент для реконструкції особистої та колективної пам'яті. Вона дає можливість побачити себе в історичному контексті, накласти якісь загальновідомі далекі події на власну родину, пов'язати розрізнені факти в одну систему. Важке ХХ ст. нанесло нам глибокі травми покоління, пов'язані з війнами, репресіями, депортаціями, голодом тощо, і саме вивчення історії роду дає можливість їх усвідомити, пропрацювати, відпустити та стати сильнішими. Надважливо не передати їх

наступним поколінням, адже в них буде достатньо травм, здобутих внаслідок сучасної війни, окупації, обстрілів, втрат рідних і близьких.

Пересічний німець, француз чи англієць без особливих зусиль розповість, ким були його предки, які мали заняття, титули, родинні традиції чи сімейні реліквії. Для них знання власного роду – природний компонент культури. Натомість для багатьох українців, унаслідок десятиліть радянського тиску та системного нищення родинних наративів, межі відомого часто обриваються вже на покоління прабабусь і прадідів, далі – незнання. СРСР позбавив нас не лише матеріальної спадщини, а й найціннішого – мови, минулого, пам'яті про предків. Радянська імперія знищувала це все руками самих своїх «громадян»: вони просто замовчували факти й були змушені відмовитися від попереднього життя, що не вписувалося в межі ідеології.

В українців перервано лінію спадкоємності. Значну частину історії родин та народу втрачено або викривлено внаслідок колоніальної та радянської політики. Завдання генеалога полягає у відновленні цих втрат: зібрати відомості про попередні покоління, реконструювати зміст втрачених сторінок і поєднати його з сучасними даними, а також, що найважливіше, самому продовжувати історію роду й нації. Поспілкуватися, насамперед, із родичами, адже генеалогія – це не лише про позаминулі століття та архіви, це, насамперед, про нас, наших батьків, бабусь-дідусів. Перш ніж брати до рук метричну книгу, варто записати їхні розповіді, послухати улюблені пісні, приготувати хліб за рецептом прапрабабусі, переглянути родинний фотоальбом та записати, хто всі ці люди, що дивляться на нас зі світлин.

Дивлячись з практичного погляду, дослідження родоводу ще ніколи не було таким простим як сьогодні. Цьому сприяють такі фактори як відкритий доступ до архівних справ, зокрема, й до частини раніше засекречених фондів, поява багатьох генеалогічних онлайн-ресурсів, видання різної спеціалізованої літератури, та загалом популяризація генеалогії як хобі серед непрофесіоналів, як у світі, так і в Україні. Завдяки цьому сучасна генеалогія стала доступною не лише професійним історикам, а й кожному, хто прагне відновити власну родову пам'ять. Хоча, також варто згадати, що існують і перешкоди: викрадення архівів в окупації, їх втрата під час обстрілів, як знищено архівний підрозділ СБУ в Чернігові 25 лютого 2022 р.

Якщо 2014 рік став поштовхом до цього пошуку, то повномасштабне вторгнення 2022 року перетворило його на необхідність. В час війни це заняття може стати навіть певною медитацією, яка дозволяє, хоч на короткий час, залишити тривожні думки, та подумати про вічне, адже сім'я – це те, що завжди знаходилося у центрі архітектури суспільства, його найменша цеглинка, з якої все виходить. Досліджуючи, людина усвідомлює зв'язок поколінь, бачить безперервність історії та відчуває підтримку предків. Це допомагає не лише відновити пам'ять про минуле, а й зміцнити почуття належності до громади й нації, формує розуміння власної ролі у великому історичному процесі. У часи нестабільності та втрат генеалогія стає не лише інтелектуальним пошуком, а й емоційною підтримкою.

Генеалогія має стати надпотужним засобом меморіалізації також. Ми часто досліджуємо життя учасників Першої та Другої світових воєн, але в нас вже є новий, актуальний і болючий пантеон героїв сучасності. Завдання живих не дати їм стати просто іменами з двома датами на кам'яних брилах, а зберегти пам'ять про них для наших і їхніх нащадків. Робота генеалогів в цьому контексті – не лише науковий пошук, а й вияв поваги, вдячності та історичної відповідальності.

Отож, в умовах російської агресії, яка стала кульмінацією багатостолітньої імперської політики, генеалогія для українців перетворюється на загальнонаціональну практику деколонізації. Вона стає дієвим інструментом відновлення розірваних родинних зв'язків, зцілення глибоких колективних травм та руйнування нав'язаних ворожих міфів. Досліджуючи власне коріння, кожен українець повертає собі вкрадену історію, долає нав'язаний комплекс меншовартості та зміцнює внутрішню стійкість. Таким чином, особистий акт відновлення пам'яті про предків стає потужним актом опору, емоційним ресурсом та фундаментальним внеском у відродження сильної, самоусвідомленої нації, що чітко знає та цінує свої минуле та культуру і здатна усвідомлено будувати майбутнє.